...Երբ ավերվում են հայրենի քաղաքները

Կապան

Սկսած անցած տարվա ապրիլից մինչև տարեվերջ, հայաստանյան մամուլն ու լրատվության մյուս միջոցները գրեթե ամեն օր հաղորդագրություններ էին տալիս ադրբեջանական հենակետերից Հանրապետության հարավի ամենախոշոր արդյունաբերական կենտրոն Կապան քաղաքի և շրջանի գյուղերի հրթիռահրետակոծությունների մասին: Այդ ամենօրյա, սովորական դարձած հաղորդագրություններում բնականաբար նշվում էին ավերածությունների չափերն ու զոհերի քանակը: Իսկ դեկտեմբերի վերջերին թերթերը տվեցին կցկտուր տեղեկություններ Կապանը կրակի տակ պահող հակառակորդի հենակետերի վերացման և ադրբեջանական օդուժի կողմից քաղաքի կանգվածային ռմբակոծության, ավերածությունների, զոհերի և մեծ թվով բնակչության արտահոսքի մասին: Միաժամանակ այդ օրերին ադրբեջանական մամուլն աղմուկ բարձրացրեց, հայկական կողմի գործողություններն անվանելով ագրեսիա: Իսկ քիչ անց Հայաստանի Հանրապետության և ԳԽ նախագահներն իրենց ելույթներում արտահայտեցին այն միտքը, թե Կապանի ռազմական գործողությունների պատճառով Ստոկհոլմում արտաքին գործերի նախարարների մակարդակով ընթացող բանակցություններում մեր արտաքին քաղաքականությունը չկարողացավ հասնել հաջողության:

Ինչն է խապարվածին մոտիկից ծանոթանալու համար որոշեցինք լինել տեղում:

Վաղուց չի գործում Գորիս–Շուռնուխ–Կապան հիմնական ասֆալտապատ ճանապարհը: Ռմբակոծություններից վնասվել է նաև քաղաքի օդանավակայանը: Եվ Կապան գնացողն ստիպված է հաղթահարել Տաթևով անցնող և դժվարամատչելի բարձունքներ ու լեռնագագաթներ շրջանցող կավահողե ուղին, որն այսօր տարածաշրջանն արտաքին աշխարհի հետ կապող միակ արահետն է:

Քաղաք մտնելուց մեր ուշադրությունը գրավեց ճանապարհի երկարությամբ ձգվող հողե բարձր թումբը: Մեր ուղեկից Սեյրանը բացատրեց, որ այդ պատնեշն ստեղծվել է գեներալ–մայոր Մ. Սարգսյանի խորհրդով՝ հակառակորդի արձակած գնդակներից պաշտպանվելու համար: Ամենուր տեսանելի են շուրջ ութ ամիս տևած հրթիռահրետակոծության հետքերը: Եվ մարդիկ մեզ ցույց էին տալիս այն տեղերը, որտեղից հակառակորդն անընդհատ գնդակոծել է քաղաքը: Ակամա կարմանում ես, թե այդ ինչպես է, որ երկաթուղու այս կողմը հայկական է, այն կողմը՝ ոչ, լեռան կեսը Հայաստան է, մյուս կեսը՝ Ադրբեջան: Աշխարհում որտեղ կարելի է նման սահմանագիծ գտնել:

Գարնանային այդ օրը քաղաքում դարձյալ խաղաղ էր, և մարդիկ ուրախությամբ նշում էին, որ արդեն երկրորդ ամիսն է, ինչ քաղաքի վրա ոչ մի արկ չի արձակվել: Բայց երեկոյան խախտվեց օրվա խաղաղությունը: Թշնամին դարձյալ գործի էր դրել «Գրադները», սակայն կարկուտը ոչ թե քաղաքի, այլ այն պատնեշող լեռներին էր թափվում:

Իսկ դեկտեմբերյան գործողության անհրաժեշտությունն ու նշանակությունը հասկանալու համար որոշեցինք լսել իրենց՝ կապանցիներին:

Մ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, *գնդապետ, բրիգադի հրամանատար.*

–Մինչև դեկտեմբեր ամիսը կապանցիների վիճակն անտանելի էր: Քաղաքից երկու հարյուր մետր հեռավորությունից, բարձունքից թշնամին անընդհատ հրետակոծության տակ էր պահում քաղաքն ու շրջակա տարածքները: Այնտեղից այնքան պարզ էր երևում ամեն ինչ, որ նրանք առանց դժվարության հարվածում էին ցանկացած կետի: Եվ մեր կողմից իրականացված գործողությունը պարզապես հարկադրական քայլ էր մեր բնակչության անվտանգությունն ապահովելու համար: Իսկ մինչ այդ մենք ամեն օր զոհեր էինք տալիս: Մարդիկ զոհվում էին փողոցում, բակում, քնած ժամանակ: Կրակում էին կենքի բոլոր տեսակներից, «Գրադ» կայանքներից: Մենք բազմիցս ադրբեջանցիներին առաջարկել էինք դադարեցնել քաղաքի գնդակոծումը, սակայն, ապարդյուն: Իսկ մենք չէինք կարող թույլ տալ, որ մեզ հետ վարվեն այնպես, ինչպես իրենք են կամենում: Կապանի վրա իշխող հակառակորդի հենակետերը վերացնելուց հետո քաղաքն ապատվել է ամենօրյա հրետակոծությունից: Մարդիկ սկսել են առանց վախի շրջել քաղաքում, որոշ ձեռնարկություններ աշխատում են, սկսել են գործել դպրոցներն ու մանկապարտեզները:

Ես պիտի ասեմ, գյուղերը, որոնք այսօր մեր հսկողության տակ են գտնվում, կամ չեկոք գոտում են, դրանք հայկական գյուղեր են և նախապես գտնվել են Հայաստանի կազմում:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ, *փոխգնդապետ, բրիգադի շտաբի պետ.*

–Դեկտեմբերին մեր կողմից իրականացված ռազմական գործողությունը երբեք չի կարելի ագրեսիա համարել, քանի որ մենք պարզապես ապահովել ենք մեր խաղաղ բնակչության անվտանգությունը: Սակայն այժմ էլ Կապանը գտնվում է շրջափակման մեջ: Ադրբեջանական կողմն իր հսկողության տակ է պահում Գորիս–Շուռնուխ–Կապան ճանապարհը, որը մեզ համար կարևոր նշանակություն ունի, և մենք բանակցությունների միջոցով ցանկանում ենք այն բացել:

Ռ. ՍԱՐՈՒԽԱՆՅԱՆ, *Կապանի քաղխորհրդի նախագահ.*

–Մինչև անցած տարվա ապրիլ ամիսը մեզ հաջողվում էր բանակցությունների միջոցով հարաբերությունները չսրել: Սակայն ապրիլի քսանմեկից սկսած ամբողջ տարին քաղաքն անվերջ ռմբակոծվում էր, որի հետևանքով ոչ միայն խախտվում էր նորմալ կենսագործունեությունը, այլև մենք տվեցինք հարյուրից ավելի զոհ: Այնպես որ, դեկտեմբերի վասին մեր վինվորականների կողմից կատարված գործողությունը, որի հետևանքով ոչնչացվեցին քաղաքին իշխող հակառակորդի հենակետերը, պարտադրված քայլ էր: Եվ փաստորեն մենք հսկողության տակ ենք առել երեսնական թվականներին Կապանում երկաթգիծ կառուցելու դիմաց Ադրբեջանին հանձնված երբեմն հայկական գյուղերի մի մասը:

Գ. ԱՂԱԽԱՆՅԱՆ, *թիվ 3 դպրոցի ուսուցչուհի.*

Ժամանակին տեղի կոմունիստ ղեկավարները մոտ երեսուն հայկական գյուղ են հանձնել Ադրբեջանին: Փաստորեն դա կամաց–կամաց Հայաստանի հարավային մասը սեփականացնելու պանթուրքական ծրագրի քայլերից մեկն է եղել: Եվ տարիների ընթացքում այդ բարձունքներին նրանք հզոր ամրություններ են կառուցել: Իհարկե, նախկին ղեկավարները տեսել են այդ ամենը, սակայն ոչինչ չեն ձեռնարկել: Նոր դեմոկրատ ուժերը անցնելով իշխանության գլուխ, նույնպես այդ փաստերն անուշադրության մատնեցին: Մի՞թե կարելի է թույլ տալ, որ քաղաքից հարյուր հիսուն մետրի վրա նման ամրոց կառուցեն: Աշխարհում ոչ մի տեղ նման բան չկա, որ քաղաքի վրա դնեն հրանոթները և սկսեն անարգել կրակել:

Ռ. ԴԱՎԹՅԱՆ, *«Ագրոսերվիս» շրջանային միավորման տնօրեն.*

-Անցած տարի ոչ միայն բազմաթիվ մարդիկ զոհվեցին, այլև կազմալուծվեց ողջ արդյունաբերությունն ու գյուղատնտեսությունը: Նախ, նրանք կտրեցին մեր ճանապարհը, որը տանում էր Ծավի ենթաշրջանի գյուղերը: Նոր ճանապարհներ և հաղորդակցության գծեր անցկացնելու համար մենք ստիպված ծախսեցինք հսկայական միջոցներ: Անցած տարի ադրբեջանցիները այրեցին 250 հեկտար հացահատիկ, շուրջ հազար հեկտար չկարողացանք հնձել ռմբակոծությունների պատճառով: Միայն շրջանում ավերվեց շուրջ երկու հազար շինություն, էլ չեմ խոսում քաղաքի մասին: Հարյուր հիսուն միլիոն ռուբլու վնաս է կրել քաղաքի արդյունաբերական համալիրը: Այնպես որ, թշնամու կրակակետերի վերացումը խիստ անհրաժեշտ և հարկադրական քայլ էր:

Այժմ էլ օրապահանջ հարց է դարձել Գորիս–Շուռնուխ–Կապան ճանապարհի բացումը: Ես մի քանի անգամ մեր պատվիրակությունների կազմում մասնակցել եմ ադրբեջանական կողմի հետ կայացած բանակցություններին: Ամեն անգամ, երբ մենք դնում ենք ճանապարհը բացելու հարցը, նրանք ասում են, թե մենք ճանապարհը չենք փակել: Այնտեղ գործում են Բաքվից եկած ավազակները: Դրեք ձեր պահակակետերը և երթևեկեք: Սակայն դա անելը չէ, այլ հարցից խուսափելու միջոց:

Այսպես, տասնամյակներ առաջ տեղի կոմունիստ ղեկավարներն հարևան «եղբայրական» հանրապետությանն են փոխանցել երբեմն հայկական գյուղեր, որպեսզի վերջինս թույլատրի իր տարածքով երկաթգիծ կառուցել: Փաստորեն, ինչպես հանրապետության սահմանային այլ շրջաններում, այստեղ էլ օգտագործելով հարմար առիթը, ադրբեջանցիները Հայաստանից պոկել են ստրատեգիական կարևոր նշանակություն ունեցող տարածք, որով խախտվել է Գ. Նժդեհից ժառանգված Լեռնահայաստանի սահմանագիծը, թուլացել երկրի պաշտպանունակությունը: Ասում են, այդ հարցի առթիվ կազմված հանձնաժողովում եղել է նաև «Եղբայրության ընկուզենիների» հեղինակը՝ Ակսել Բակունցը: Անկասկած, նշանավոր գրողն այնքան էլ չի հավատացել ադրբեջանցիների «քիրվայությանը» և դեմ է քվեարկել այդ որոշմանը:

Այժմ էլ թշնամին սրտապնդվելով, ժամանակ առ ժամանակ գնդակոծում ու գրոհում է Զանգեզուրի լեռները: Սակայն ամեն անգամ հանդիպելով Հայաստանի Հանրապետության սահմանապահ ուժերի հակահարվածին, մեծ կորուստներով ետ է շպրտվում: Բրիգադի խիզախ հրամանատար Մ. Գրիգորյանի ղեկավարությամբ հայ ռազմիկներն անպատիժ չեն թողնում թշնամու կողմից կատարվող ոչ մի ոտնձգություն: Սա է ամենակարևորը, որի վրա էլ պիտի կառուցվի մեր երկրի արտաքին քաղաքականությունը:

Արշամ Ներսիսյան